

CASIMIRO SIUCHNIŃSKI IN MEMORIAM

• KAZIMIERZ SIUCHNIŃSKI – UCZONY I WYCHOWAWCA

KAZIMIERZ SIUCHNIŃSKI – SCHOLAR AND TUTOR

Dobrochna Jankowska

Instytut Prahistorii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Św. Marcin 78, 61-809 Poznań, Poland

Artykuły wspomnieniowe, pisane z okazji rocznicy urodzin czy śmierci ludzi nauki konstruowane są zwykle według pewnego kanonu obejmującego najważniejsze dane z życiorysu, najznacześniejsze osiągnięcia naukowe i organizacyjne, wreszcie – próbę oceny roli uczonego w rozwoju uprawianej przez niego dziedziny. Zasadą jest redakcja tekstu sugerująca dążenie do maksymalnego obiektywizmu oceny i unikanie refleksji osobistych. W wypadku Kazimierza Siuchnińskiego napisanie takiego wspomnienia nie jest możliwe. Nikt bowiem, kto miał okazję zetknąć się z Nim bliżej, a tym bardziej z Nim pracować, nie potrafi, wspominając go ukryć, nawet po latach, swych emocji¹. Jestem winna Jego pamięci tych kilka nieporadnych refleksji, gdyż Kazimierz Siuchniński, jako opiekun mojego rocznika (1962–1967) czuwał nad przebiegiem moich studiów, Jemu głównie, jestem przeświadczona, zawdzięczam asystenturę w ówczesnej Katedrze Archeologii UAM w Poznaniu, On także uczył mnie trudnej sztuki przekazywania wiedzy studentom oraz przekonywał, że nadaję się do pracy naukowej. Jego niezachwiana wiara w moje możliwości pomogła mi dotrzeć do doktoratu. Mam wrażenie, że chcąc umożliwić mi zgromadzenie materiałów do tej pracy, co wiązało się z koniecznością pozyskania funduszy, „zwolnił” mi miejsce na Pomorzu Środkowym, rezygnując na kilka lat z własnych planów działalności terenowej. Jemu więc zawdzięczam, że osiągnęłam cokolwiek w życiu zawodowym.

¹ Por. choćby Żak 1983; także Kochanowski 2005, s. 147–148

Zainteresowania naukowe Kazimierza Siuchnińskiego zarysowały się już w trakcie Jego studiów. Dyplom magisterski uzyskał za opracowanie materiałów z cementarzyska i osady w Wartin Kr. Randow², datowanych na neolit i wczesną epokę brązu. Materiały te pochodziły z przedwojennych badań niemieckich, a praca nad nimi pozwoliła młodemu badaczowi nabyć doświadczenia w studiach archiwalnych, co stało się w przyszłości Jego specjalnością.

W całej swej dalszej, przeszło dwudziestopięcioletniej karierze Kazimierz Siuchniński poświęcił się wyłącznie studiom nad prehistorią Pomorza, szczególnie Zachodniego i Środkowego. Jego rzeczywistą pasją był okres neolitu i początki epoki brązu i tej problematyce poświęcone były Jego badania indywidualne. Równocześnie był współzałożycielem zespołu badawczego zajmującego się wczesnośredniowiecznym osadnictwem grodowym na Pomorzu Środkowym. W ramach tego zespołu, w którym znalazł się nie tylko ze względu na możliwość zmierzenia się z fascynującym wyzwaniem naukowym, ale też kierując się względami przyjaźni, uczestniczył w prowadzonych skrupulatnie i metodycznie badaniach weryfikacyjnych grodzisk oraz rejestracji ich bezpośredniego zaplecza osadniczego. Badania te, prowadzone w latach 1962–1972, objęły wszystkie powiaty ówczesnego województwa koszalińskiego oraz dwie tzw. powierzchnie próbne, wytyczone na Pojezierzu Drawskim i Pobrzeżu Słowińskim. Prace te, wzorowane częściowo na wcześniejszych podobnych akcjach W. Kowalenki i W. Hensla w Wielkopolsce³ miały jednak na Pomorzu bez wątpienia charakter pionierski, nie tylko ze względu na fakt, że była to pierwsza tego typu planowa, długofalowa akcja, ale i ze względu na nowatorskie założenia metodyczne i zastosowane rozwiązania techniczne (np. metoda wykonywania planów warstwicznych obiektów), dostosowane do skromnych możliwości ekipy. Efektem tych badań – poza cennym katalogiem – było opracowanie typologii grodzisk wczesnośredniowiecznych Pomorza Środkowego⁴, a także zebranie materiałów do studium o środowiskowych uwarunkowaniach osadnictwa wczesnośredniowiecznego w tym regionie⁵. W uczestnictwie K. Siuchnińskiego w finalizacji tego dużego przedsięwzięcia badawczego przeszkodziła Jego przedwczesna śmierć.

Studia nad neolitem i wczesną epoką brązu prowadzone przez Kazimierza Siuchnińskiego można podzielić na dwa etapy. Pierwszy z nich zapoczątkowany został zaraz po studiach, kiedy młody badacz został zatrudniony w Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie, gdzie miał możliwość zapoznania się ze zgromadzonymi tam zbiorami i bogatym archiwum ponemieckim. Starł się wówczas, przy okazji prowadzenia prac ratowniczych na różnych stanowiskach, prowadzić weryfikację okolicznych, bezpośrednio interesujących go stanowisk (m.in. osady kultury pucharów lejkowatych w Cedyni), co nie zawsze spotykało się z aprobatą zwierzchników.

Po objęciu asystentury w ówczesnej Katedrze Archeologii UAM (1961) Kazimierz Siuchniński stracił bezpośredni dostęp do zbiorów Muzeum Szczecińskiego. Niemniej

² Siuchniński 1958.

³ Kowalenko 1938; Hensel 1950.

⁴ Olczak, Siuchniński 1976.

⁵ Siuchniński 1974.

zgrupowane wcześniej informacje wystarczyły do napisania rozprawy doktorskiej: *Klasyfikacja kultur neolitycznych na Pomorzu Zachodnim*, która została opublikowana w dwóch częściach, w latach 1969 i 1972. Praca ta, podsumowująca ówczesny stan wiedzy o neolicie pomorskim, rozpatrywanym przez pryzmat ogólnoeuropejskiej refleksji nad tym okresem, do dziś stanowi podstawowe kompendium źródłowe, bez którego badacz Pomorza nie może się obejść.

Zaangażowanie Kazimierza Siuchnińskiego w prace zespołu do badań grodzisk wczesnośredniowiecznych ograniczyło na pewien czas zakres jego badań własnych. Dopiero w 1975 r. uczony wrócił do realizacji swych planów, organizując spośród swych studentów własną grupę badawczą⁶, z którą w latach 1975–1979 przeprowadził weryfikację stanowisk archiwalnych zaliczanych do wczesnej epoki brązu na terenie Krajny oraz wykopaliska na osadzie grupy ustowskiej kultury pucharów lejkowatych w Szczecinie-Ustowie⁷ oraz na obiektach wczesnobrązowych w Śmiardowie Krajeńskim, Kruszkach i Dworzakowie (Krajna)⁸. W roku 1977, rezygnując, ze względu na przedłużające się studia, z projektu habilitowania się w zakresie wczesnego średniowiecza pomorskiego, przedstawił jako rozprawę habilitacyjną pracę pod tytułem: *Stosunki kulturowe u ujścia Odry w neolicie i początkach epoki brązu*, która ukazała się drukiem pośmiertnie w formie dwóch obszernych rozdziałów dzieła zbiorowego *Dzieje Szczecina*⁹. Praca ta zamyka drugi etap Jego studiów nad pradziejami Pomorza. K. Siuchniński zawarł w niej całą swą niezwykle rozległą wiedzę o neolicie i wczesnej epoce brązu, a także bogate doświadczenie z zakresu metodyki studiów osadniczych. Opracowanie to różni się znacznie od napisanego dziesięć lat wcześniej doktoratu sposobem ujęcia i szerokością spojrzenia na problem, dzięki czemu przez pryzmat stosunkowo niewielkiego obszaru ujścia Odry Autor był w stanie odnieść się do kwestii stosunków kulturowych w badanym okresie w całej pojezierno-nadmorskiej strefie południowo-zachodniego Bałtyku. Zawarł też w tej pracy oryginalne hipotezy i postulaty badawcze, które zamierzał zweryfikować w niedalekiej przyszłości. Czynił w tym kierunku przygotowania, których elementem był zwarty i doskonale przygotowany program badań na Pojezierzu Krajeńskim, które badacz uważał za teren kluczowy dla rozwiązania kwestii początków epoki brązu na Pomorzu. Planów tych jednak nie było Mu dane zrealizować.

Dorobek pisarski Kazimierza Siuchnińskiego obejmuje około 60 pozycji¹⁰. Jego prace można z grubsza podzielić na trzy grupy:

- a) drobne, o charakterze materiałowym i sprawozdawczym, w tym liczne notki typu „odkrycia”, pochodzące głównie z wczesnego, „muzealnego” okresu jego działalności zawodowej;

⁶ Por. K u k a w k a 2005, s. 15n.

⁷ Siuchniński 1976a; 1981.

⁸ Siuchniński 1976b; 1979; 1980.

⁹ Siuchniński 1983a; 1983b.

¹⁰ E f f e r t o w a 1983.

- b) opracowania źródłowe i artykuły problemowe, pisane często we współautorstwie, dotyczące różnych aspektów osadnictwa grodowego na Pomorzu lub metodyki badań grodzisk;
- c) studia nad neolitem i wczesną epoką brązu na Pomorzu.

Dorobek ten, wyłączwszy ostatnią grupę publikacji, gdzie autorytet naukowy Autora jest, jak już wspomniano, niekwestionowany, wymyka się jednoznacznej ocenie. Koniecznie trzeba docenić wkład K. Siuchnińskiego w publikowanie źródeł – te prace nigdy nie tracą wartości. Bardzo trudno natomiast ocenić jego udział w każdej z sygnowanych przez niego prac zbiorowych. K. Siuchniński deklarował się jako zwolennik pracy zespołowej. Cechowała Go przy tym absolutna lojalność wobec zespołu. Interesował Go ponadto sam proces badawczy, formułowanie i sprawdzanie hipotez w drodze żywych dyskusji naukowych, natomiast niezbyt dbał o dokumentowanie swych dokonań i przemyśleń na piśmie. Być może uważał, że ma na to jeszcze czas. Ogromna odpowiedzialność za słowo pisane i dbałość o formę publikowanych tekstów, charakteryzująca zresztą nie tylko Jego, ale i inne współpracujące z Nim osoby powoduje, że w tekstach zatarte są indywidualne cechy stylistyki autorów.

W roku 1978 Kazimierz Siuchniński został wybrany na Prodziekana Wydziału Historycznego UAM do spraw studenckich. Na stanowisku tym pozostał do śmierci. Wypadło Mu pełnić tę funkcję w bardzo trudnym okresie narastania w środowisku studenckim nastrojów opozycyjnych i podczas gorących dni zrywu solidarnościowego. Nie wiem, jak dalece K. Siuchniński podzielał poglądy studentów. Nie uciekał jednak od dyskusji z nimi, nieraz bardzo trudnych i ostrych. Starał się także ze wszystkich sił, wykorzystując wszelkie legalne i nielegalne metody, zapewnić konspiracyjnym studentom ochronę i umożliwić im, mimo licznych często brutalnych nacisków zewnętrznych, ukończenie studiów. Niejeden znany obecny polityk wiele mu pod tym względem zawdzięcza. Czynił to jednak bardzo dyskretnie i w takiej formie, że zainteresowani często nie zdawali sobie sprawy, że właśnie otrzymują potrzebną pomoc. Przyjaciele, obserwujący wówczas zachowanie K. Siuchnińskiego, nie mają wątpliwości, że to służba na rzecz studentów, za których czuł się odpowiedzialny, i duży stres związany z burzliwymi wydarzeniami lat 80/81 były bezpośrednią przyczyną Jego nagłego i przedwczesnego zgonu.

W chwili śmierci Kazimierz Siuchniński był w przełomowym momencie rozwoju swej kariery naukowej. Uzyskanie habilitacji dawało mu możliwość całkowicie samodzielnego konstruowania programu badawczego, a także kształcenia młodej kadry – kilku potencjalnych doktorantów szykowało się do pisania dysertacji pod Jego kierunkiem. Był także naturalnym kandydatem do objęcia w przyszłości funkcji dyrektora Instytutu Prahistorii UAM. Prowadzone dotąd studia wkraczały w etap finalizacji. Prawdziwe sukcesy miały dopiero nadejść. Nie nadeszły.

Są uczeni, których wielkość wyraża się w ich dorobku pisarskim i tacy, którzy są wielcy poprzez swoich uczniów, których ukształtowali, zainspirowali i pozwolili się im swobodnie rozwijać i iść własną drogą. Pierwsi figurują w encyklopediach, drudzy – żyją w ludzkich sercach; jest ich niewiele, ale to właśnie dzięki nim dokonuje się prawdziwy postęp.

BLIBLIOGRAFIA

- Effertowa J.
1983 *Bibliografia prac Kazimierza Siuchnińskiego*, „Sprawozdania Archeologiczne” t. XXXIV, s. 303–305.
- Hensel W.
1950 *Studia i materiały do osadnictwa Wielkopolski wczesnohistorycznej*, t. I, Poznań.
- Kochanowski M.
2005 *Pierwsi rolnicy na Ziemi Kociewskiej – impresja z najnowszych odkryć archeologicznych*, „Folia Praehistorica Posnaniensia” XIII/XIV, s. 147–160.
- Kowalenko W.
1938 *Grody i osadnictwo grodowe Wielkopolski wczesnohistorycznej*, Poznań.
- Kukawka S.
2005 *O Kazimierzu Siuchnińskim – wspomnienie po latach*, „Folia Praehistorica Posnaniensia” XIII/XIV, s. 15–21.
- Olczak J., Siuchniński K.
1976 *Typologia wczesnośredniowiecznych grodzisk Pomorza Środkowego* [Résumé: La typologie des enceintes fortifiées du Haut Moyen âge de Poméranie ventrale], „Slavia Antiqua” t. 23, s. 11–152.
- Siuchniński K.
1958 *Kurhan 60 z cmentarzyska w Wartin, pow. Angermünde (NRD)*, „Materiały Zachodniopomorskie” t. 2, s. 7–40.
1969 *Klasyfikacja czasowo-przestrzenna kultur neolitycznych na Pomorzu Zachodnim, cz. I: Katalog źródeł archeologicznych*, Szczecin.
1972 *Klasyfikacja czasowo-przestrzenna kultur neolitycznych na Pomorzu Zachodnim, cz. II: Opracowanie analityczne* [Zusammenfassung], Szczecin.
1974 *Zależności między osadnictwem wczesnośredniowiecznym a głównymi elementami fizyczno-geograficznymi na Pobrzeżu Wschodniopomorskim* [Zus.: Relationen zwischen dem frühmittelalterlichen Siedlungsweisen und physiogeographischen Hauptelementen auf dem Ostpomerschen Küstengebiet], (w:) *Studia archaeologica Pomeranica*, red. F.J. Lachowicz, Koszalin, s. 189–214.
1976a *Szczecin-Ustowo, stanowisko 1*, „Informator Archeologiczny. Badania rok 1975”, Warszawa, s. 51–52.
1976b *Śmiardowo Krajeńskie, woj. pilskie, stanowisko 1*, „Informator Archeologiczny. Badania rok 1975”, Warszawa, s. 52–53.
1979 *Kruszki, gm. Łobżenica, woj. pilskie, stanowisko 1*, „Informator Archeologiczny. Badania 1978”, Warszawa, s. 29.
1980 *Dworzakowo, gm. Białosłowie, woj. pilskie, stanowisko 2*, „Informator Archeologiczny. Badania rok 1979”, Warszawa, s. 27–28.
1981 *Zagadnienie grupy ustowskiej (bricko-ustowskiej) kultury pucharów lejkowatych w Polsce* [Sum.: Problems of the Ustowo Group of the TRB Culture], (w:) *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce. Studia i materiały*, red. T. Wiślański, Poznań, s. 137–160.
1983a *Środowisko fizyczno-geograficzne aglomeracji szczecińskiej*, (w:) *Dzieje Szczecina*, t. I: *Pradzieje Szczecina*, red. W. Filipowiak, G. Labuda, Warszawa-Poznań, s. 42–58.
1983b *Stosunki kulturowe u ujścia Odry w neolicie i w początkach epoki brązu*, (w:) *Dzieje Szczecina*, t. I: *Pradzieje Szczecina*, red. W. Filipowiak, G. Labuda, Warszawa-Poznań, s. 103–278.
- Żak J.
1983 *Kazimierz Siuchniński*, „Sprawozdania Archeologiczne” t. XXXIV, s. 301–303.